

להתפלל עם העבריינים

על דעת המקום ועל דעת הקהל ... אנו מתירים להתפלל עם העבריינים: (מתוך מחזור תפילת ליל יום הכיפורים).¹

ספר המנהגים (קלויזנר) – מקורות לאמירה זו²

בליל יום הכיפורים עומד שליח ציבור ומתיר להתפלל עם עבריינים עד אחר יום הכיפורים. וראיה מחלבנה וכו' ואח"כ אומר כל נדרי.³

מסכת כריתות דף ו עמוד ב – בין חלבנה לאגודה

א"ר חנא בר בזנא א"ר שמעון חסידא: כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטורת. אביי אמר, מהכא: "ואגודתו על ארץ יסדה" (עמוס ט ו).⁵

רבי בחיי בן אשר, שמות ל לד פרשת כי תשא – מוטיב הערבות⁶

... וחלבנה ריחה רע, ואעפ"כ הכניסה הכתוב בכלל הבשמים החשובים. ובא לרמוז שאין לנו להקל ברשעים פושעי ישראל שלא יהיו בכלל תעניותינו ותפילתנו, וכמו שאמר רז"ל: (כריתות ו ב) כל אגודה שאין בה ממושעי ישראל אינה אגודה. ובאור זה כי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ונמנין בכלל הצדיקים, שאם לא כן הצדיקים נתפשים עליהם מפני הערבות, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה.⁷ ומטעם זה נצטוינו במצות לולב ליקח ד' מינים באגודה אחת ולתת ערבה שאין לה טעם וריח, רמז לרשעי ישראל שאין להם תורה ומצות, בכלל האתרוג שיש בו טעם וריח, ובכלל הלולב שיש בו אוכל, וההדס שיש בו ריח, ואנו מרצים להקב"ה בכולם כאחד.⁸

¹ ראו גיליון 'מס' 300 אביעד הכהן "אנו מתירים להתפלל עם העבריינים?" שבהוצאת המחלקה למשפט עברי במשרד המשפטים. שם יש סקירה מפורטת של התפתחות תפילה זו, שיסודה בבית מדרשו של המהר"ם מרוטנבורג, אשכנזי, המאה ה-13, ותכניה. נעזרנו רבות בדף חשוב זה שנמצא גם באתר דעת ותודתנו נתונה לאביעד. אנו רק נתעבב מעט על הרעיון שעומד מאחרי משפט זה הפותח את תפילת כל נדרי וערב יום הכיפורים ומשמעותו אז והיום.

² רבי אברהם ב"ר חיים קלויזנר, אשכנזי המאה ה-14

³ כוונתו לגמרא כריתות שנראה להלן המדגישה את חלקה של את החלבנה בסממני הקטורת. אך ייתכן שקדם לו המרדכי כפי שהביא א. הכהן במאמר הנ"ל (ראו הערה 1): "ונכנסים לבית הכנסת ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל, אפילו אינו מבקש שיתירו לו. דאמר ר' שמעון חסיד: כל תענית שאין בו ממושעי ישראל אינו תענית, שהרי חלבנה ריח רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת". ובספר כלבו, לר' אהרן ב"ר יעקב הכהן, נרבונו בפרובנס גם הוא מהמאה ה-13, סימן סח שם, מוזכר בפשטות: "וכתב הר"ם: ערב יום הכפורים קודם שיאמר כל נדרי אומר בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה אנו מתירין להתפלל לעבריינים", בלי להזכיר סיבת הכרזה זו. ובמהר"ם עצמו, ספר מנהגים דבי מהר"ם סדר יום כפור: "והולכין לבית הכנסת ונהגו להתעטף בטליתותהן מבעוד יום ... ובצאת הכוכבים עומד מנהיג העיר ושנים עמו או החזן ואומר בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירים להתפלל עם העבריינים ומתחיל כל נדרי וכופלים ומשלישים". אבל אנחנו העדפנו את המקורות שמקשרים את הרעיון לחלבנה ולגמרא בכריתות שנראה מיד.

⁴ החלבנה או החלבונה (כלל החלבנה – Galbanum), ראו תיאורה המדעי ע"י דר' משה רענן בפורטל הדף היומי, היא מסממני הקטורת, ככתוב בפרשת כי תשא, שמות ל לד: "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת ויחלבנה סמים ולבנה זפה בד בַּד יְהִי". ובברייתא בגמרא כריתות שם: "תנו רבנן: פיטום הקטרת, הצרי והציפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים של שבעים מנה, מור וקציעה שיבולת נדר וכרכום משקל ששה עשר של ששה עשר מנה וכו'". והקטורת היא, כידוע, במרכז עבודת הכהן הגדול בכניסתו, פעם אחת בשנה, לקודש הקדשים, שם היה מתפלל "תפילה קצרה" לשנה החדשה. גמרא זו היא סמך מרכזי להכרזה "להתפלל עם העבריינים", כמובא בפי דרשנים רבים וכפי שנראה עוד להלן. ראו דברינו קטורת הסמים בפרשת כי תשא.

⁵ אביי מוצא סמך לשותפות פושעי ישראל בהתכנסויות הציבור בתעניות (ובימי מועד אחרים?) בפסוק מספר עמוס, דבר שמביא אותו למוטיב של "אגודה אחת" שמתחיל בראש השנה ("ויעשו כולם אגודה אחת"), עובר כעת דרך יום הכיפורים וממשיך בסוכות, במצוות ארבעת המינים. ראו גמרא מנחות כז ע"א: "ד' מינין שבלולב, ב' מהן עושין פירות וב' מהם אין עושין פירות - העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות, ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהו כולן באגודה אחת; וכן ישראל בהרצאה עד שיהו כולן באגודה אחת, שנאמר: הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה (עמוס ט ו)". ראשיתו של מוטיב "אגודה אחת" בבני יעקב העומדים סביב מיטתו של יעקב (בראשית רבה צב ב), המשכו באיסור לא תתגודדו, ויתד נוספת לו בחגי תשרי ובכללם תפילה זו שבליל יום כיפור. ראו דברינו אגודה אחת בראש השנה.

⁶ רבי בחיי בן אשר ממשפחת הרבנים אבן חלווה, תלמיד רשב"א בברצלונה ספרד, המאה ה-13. (יש להבדיל אותו מרבנו בחיי בן יוסף אבן פקודה בעל 'חובות הלבבות', שקדם לו בכמאתיים שנה). מן הסתם לא הכיר את המנהג האשכנזי לומר "אנו מתירים להתפלל עם העבריינים" שייסד מהר"ם באשכנזי במקביל לו או קצת אחריו, רק דן בעצם רעיון אחדות ישראל והיחס לרשעים.

⁷ כאן משמע שאין הדברים פשוטים כ"כ ומותנים בעשיית תשובה מצד העבריינים. ועל"פ, בסיס כל העניין הוא מדין ערבות הדדית של עם ישראל, ראו דברינו כל ישראל ערבים זה בזה בפרשת בחוקותי.

⁸ ופירוש משיבת נפש בפרשת בהעלותך, במדבר פרק ח פסוק א, מזכיר שהקטורת הייתה על מזבח הזהב שעשייתו נזכרת בפרשת תצווה, בנפרד משאר כלי המשכן: "אכן מזבח הזהב לא נצטווה אלא עד אחר כל מלאכות המשכן, להורות שאין צריך לבנין זה אומנות. בא להקטיר עליו ביום הכיפורים, להודיע שתפילת יום הכיפורים אינו נשמע כי אם בצירוף פושעי ישראל. ולכך מתירין ביום הכיפורים להתפלל עם העבריינים לצרף המושעים עם הצדיקים, כמו שנצטרף החלבנה עם הבשמים ומזבח הקטורת עם בניין

מסכת מגילה דף כה עמוד א – יברוך טובים ורעים

משנה: האומר: יברוך טובים - הרי זו דרך המינות. על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים - משתקין אותו.⁹

ב"ח אורח חיים סימן תריט – התרה על תנאי

אמירה זו אינה כי אם הודעה לבד שלא יתמהו העולם. ומודיעין אותם כי גם בישיבה של מעלה הסכימו על זה מההיא דרבי שמעון חסידא.¹⁰ והישיבה של מטה, בכל מקום שהיא קבועה, גזרו והתירו גם כן להתפלל עם העבריינים ביום הכפורים על דעת המקום ועל דעת הקהל. כלומר, שלא יחשבו שכבר נפטרו מעבריינותם כיון שהתירו להתפלל עמהם - זה אינו! כי לא התירום, רק על דעת המקום שיחזרו בתשובה למקום ברוך הוא ולא יחזרו לעבריינותם.¹¹

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) פרשת מטות – הקשר עם כל נדרי

... "כַּאֲשֶׁר תִּדְרֶה נְדָר לְאַלְהֵים אֶל תִּתְאַחַר לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חֶפֶץ בְּכַסְיִלִּים אֶת אֲשֶׁר תִּדְרֶה שְׁלֵם" (קהלת ה ג). ותנאי: טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר; ממי שנודר ואינו משלם וממי שנודר ומשלם. טוב הוא שלא ידור כלל, ונדרש הפסוק מן: אף על פי שאת אשר תדור תשלם, טוב אשר לא תדור כלל. וכל שכן משתדור ולא תשלם שהוא נקרא עבריין שהזהיר הקב"ה לישראל שלא יהו רגילין בנדרים ושבועות שלא יבואו לידי עבירה.¹²

השלם". מכל העולה עד כאן נראה שאולי אין אנו 'מתירים' להתפלל עם העבריינים, אלא אדרבא, מבקשים מהם בלשון יפה: אנו הצטרפו לתפילתנו ביום הקדוש הזה, שאם לא כן, גם תפילתנו שלנו לא תעלה לרצון לפני אביהם של כל ישראל. אנו זקוקים לכם. לא אנו שנתיר ולא אנו שנאסור, רק נבקש בכבוד ובענווה. ועל נבך הזהב הוא מזבח הקטורת, ראו דברינו בפרשת תצוה, למה אכן נזכר לאחר השלמת כל שאר כלי המשכן, בגדי הכהונה ועוד.

⁹ נחא "על קן צפור יגיעו רחמיך" ו"מודים מודים", משתקים אותו כפי שהגמרא בברכות לג ע"ב מסבירה (ושם במשנה "יברוך טובים" מסומן בסוגריים ולא נזכר בד"ב). אבל מדוע משתקים חזן האומר: "יברוך טובים"? ראו בירושלמי מגילה פרק ד הלכה י שגם זה משום שנראה כמי שמכיר בשתי רשויות (בדומה לכפילות "מודים, מודים"). אבל רש"י על הדף בגמרא מגילה מסביר: "יברוך טובים הרי זה דרך מינות - שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום, וחכמים למדו (כריתות ו, ב) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיותן באגודה אחת". ונראה להוסיף שגם נראה כיוהרה. שליח ציבור שמברך את הקב"ה: יברוך טובים - מה הוא סבור על עצמו ועל הקהל שאיתו בבית הכנסת? אנחנו הטובים מברכים אותך? ונראה עוד שפירוש זה של רש"י (יש בראשונים גם הצעות אחרות להבין מאמר זה, ראו בעיונים שטיינזלץ על הדף) מתחבר היטב למוטיב ארבעת המינים בסוכות - החג שבו יבוא במהרה לאחר שניטרה ביום הכיפורים. עוד ראו בשמות רבה ז ג שקילוסו של הקב"ה עולה לא רק מהצדיקים, כי אם גם מהרשעים (מובא בדברינו [אילני מאכל ואילני סרק](#) בט"ו בשבט).

¹⁰ כוונתו כמובן לדרשה של ר' שמעון חסידא (איזה שם הולם לנושא) במסכת כריתות שהבאנו לעיל, המסתמכת על דין התורה בסממני הקטורת (שהיא המכפרת ביום הכיפורים!) היא "ישיבה של מעלה", לדברי פירוש הב"ח. היא שנותנת לנו את האוטוריטה לבוא ולומר שגם בישיבה של מעלה מתירין להתפלל עם העבריינים. וצריך כמובן גם את בית הדין שלמטה ודווקא שם (כאן) יש אולי פנים לכאן ולכאן, בקהילות ישראל השונות שסבלו לא מעט מעבריינים קשים כמו מוסרים, מלשינים ומשטינים, משומדים וכיוצא באלה, כפי שעולה מהמשך דבריו.

¹¹ ראו שערי תשובה סימן תריט: " ... ששמע ממחר"ש סבא ז"ל שהיה אומר את העבריינים. והכונה שמתירין אותם מעבריינותן כדי להתפלל עמהם ונוסחא זו נכונה וכן אני נוהג לומר". ובמנורת המאור פרק ב - תפילה הלכות יום הכפורים עמוד 394: "ונהגו בית דין, שקודם שיתפללו תפלת ערבית שיהו מתירין לכל העבריינים, כדי להתפלל עמהם, ואפילו אם לא יבקשו העבריינים להתיר להם. דאמר ר' שמעון חסידא: כל תענית צבור שאין בו מפושעי ישראל לא שמה תענית וכו' ". ממקורות אלה עולה נימה של קירוב והושטת יד, אך מלבד "מגובה" כלפי העבריינים - אנחנו מתירים להם, אנו מאפשרים להם להצטרף לקהל. מאליה עולה השאלה אם אין בהכרח זו של "אנו מתירים להתפלל עם העבריינים", התנשאות של הקהל הקבוע והעלבת העבריינים שבאים לבית הכנסת ושומעים שצריך לערוך טקס מיוחד ולקבל את הסכמת "ישיבה של מעלה וישיבה של מטה" על מנת לצרפם לתפילה. דברים שהיו אולי נכונים בקהילות ישראל בגולה שנאבקו קשות מול סרבנים, משטינים, מומרים ומקטרגים למיניהם, אולי לא נכונים בימינו כלפי הציבור החילוני שבא לבית הכנסת ביום הכיפורים. וגם לא לאנוסים שבקשו לחזור ליהדות. ראו דבריו החריפים של רש"י הירש בפירוש לספר ויקרא פרק ד פסוק כד: "הירות רוחנית ... היא מוות לכל השתלמות מוסרית - לא פחות מרעיון העבריינות - שאין - לה - תקנה. שתיהן מביאות לידי מוות מוסרי". ויש מנהג שבעלי התפילה מנמיכים קולם בקטע זה של התפילה ומבליעים את ההכרה, בפרט את המילה "העבריינים" שבסוף המשפט ובסוף הנעימה.

¹² מיד לאחר ההכרזה של "להתפלל עם העבריינים" באה תפילת כל נדרי מה שיוצר קשר ברור בין השניים. מה שאומר הפסיקתא נכון יותר לרמת הפרט, אך אותנו מעניינת דווקא רמת כלל הציבור. לא התרת נדרי היחיד, שעל כך כבר העירו גדולי ישראל שאין זו התרת נדרים, אלא התרת חרמי הציבור. על כך ראו הגהות מיימוניות סדר תפילות נוסח הברכות האמצעיות: "בליל יום כפור קודם שיעמוד החזן מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר כל נדרי שלש פעמים והקהל בלחש עמו וכשמסיים פעם ג' אומר ונסלה לכל עדת בני ישראל". ראו גם לבוש אורח חיים סימן תריט: "עיקר הטעם שהולכין שנים לעמוד אצל החזן, אינו אלא להתיר להתפלל עם העבריינים, שכבר יחזקו הקהל מחמת עבריינותם ועכשיו חוזרין ומתירין להם". וסוכמו הדברים במחזור גולדשמידט ליום הכיפורים (עמוד כח): "כאן ניתן היתר מיוחד לאנשים שהיו בנידוי בגלל שפשעו נגד חוקי הקהל ולכן היו מובדלים מתפילת הציבור, להשתתף ביום זה בתפילה". אביעד הכהן מציין במאמר הנ"ל (הערה 1) שיש גם מסורת עממית שכל ההכרזה הזו קשורה באנוסי ספרד שבאו בסתר לבית הכנסת בליל יום הכיפורים, או שאפילו ארגנו מניינים משלהם (והכריזו לעצמם?), ויש ליישב מסורת זו עם ייסוד ההכרזה דווקא באשכנז ופרובנס יותר ממאה שנה לפני גירוש ספרד. כך או כך, נראה שכפי שהבאנו, שעיקרה של תפילה זו הוא התרת המוחרמים מהקהל לבוא, לפחות פעם בשנה, בליל יום הכיפורים, לבית הכנסת. מעין "תקנת השבים" מיוחדת.

מסכת עירובין דף יט עמוד א – חזרה למזבח הזהב

דאמר ריש לקיש: פושעי ישראל אין אור גיהינום שולטת בהן, קל וחומר ממזבח הזהב¹³: מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור, פושעי ישראל שמליאין מצות כרימון, שנאמר: "כפלח הרימון רקתך" (שיר השירים ו ד) - ואמר רבי שמעון בן לקיש: אל תיקרי רקתך אלא ריקתך, שאפילו ריקנין שבך מליאין מצות כרימון - על אחת כמה וכמה.¹⁴

מסכת קידושין דף מט עמוד ב – בין צדיק גמור לרשע גמור

על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור - מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו. על מנת שאני רשע, אפילו צדיק גמור - מקודשת, שמא הרהר דבר עבודת כוכבים בדעתו.¹⁵

מסכת סנהדרין דף מד עמוד א – הדס נשאר הדס

"חטא ישראל" (יהושע ז יא).¹⁶ אמר רבי אבא בר זבדא: אף על פי שחטא - ישראל הוא. אמר רבי אבא: היינו דאמרי אינשי: אסא דקאי ביני חילפי, אסא שמייה.¹⁷

מסכת שבת דף מ עמוד א – מי הוא עבריין

אמר רבא: האי מאן דעבר אדרבנן - שרי למיקרי ליה עבריין.¹⁸

¹³ לגבי מזבח הזהב, ראו פירוש משיבת נפש שהבאנו בהערה 8 לעיל. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [מזבח הזהב – מזבח הקטורת](#) בפרשת תצוה.

¹⁴ ובמדרש תהלים (בובר) מזמור לא: "אמונים נוצר ה' - אלו פושעי ישראל, שהם עונין אמן בעל כרחם באמונה, ואומרים ברוך מחיה המתים" הביטוי "פושעי ישראל" איננו קל יותר מעבריין, זו לשון חז"ל, אבל הוא מקשר אותנו חזרה לגמרא בכריתות לעיל, שהיא הסמך לכל העניין, ואולי ייתן לנו נקודת מבט אחרת לכל העניין. מי שנראה לך "פושעי ישראל" או אדם ריקן, הוא למעשה מלא מצוות כרימון. ראו גם שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ד סימן א על מעמד הר סיני: "הטיבו כל אשר דברו ... ר' חייא בר אדא ובר קפרא. חד אמר: הטבה כהטבת נרות, וחד אמר: הטבה כהטבת הקטורת. באותה שעה התחיל משה מקלסן: כפלח הרמון רקתך, הריקן שבך רצוף הוא תורת כרמון הזה, ואין צריך לומר מבעד לצמתך על הצנועין שבכם ועל המצומתין שבכם". ראו עוד בבראשית רבה לב י, הסיפור על ר' יונתן שהרכיב את הקמ"ר שלו והלך לפניו משום שידע לענות תשובות טובות ממנו לכותי שהתגרה בהם ואמר עליו: "כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך, הריקין שבכם רצוף תשובות כרימון". אז מי בדיוק בקהל הפושע ומי הצדיק? מי הריקן ומי המלא מצוות כרימון? מי הערבה ומי האתרוג, מי הוא שעושה צמנו באמונה? מי יכול לומר על עצמו שהוא "עגלה מלאה" וחברו הוא "עגלה ריקה"? וכבר אמרו חכמים במסכת אבות פרק ד משנה ג: "אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום".

¹⁵ מדובר כאן אמנם בהלכות קידושין בהם יש נטייה ברורה להחמיר שמא חלו כאן קידושין ויש צורך בגט (אם לא ירצו בני הזוג לקיים את הנישואין וייעלה טיעון של אי קיום התנאי). אבל נראה לנו שאנחנו רשאים לקחת הלכה זו ולהוציא ממנה את רעיונה ההגותי, שאין אדם בעולם שאין בו מחד גיסא צד של צדיק (גמור) ומאידך גיסא, צד של רשע (גמור). כולנו צדיקים ועבריניים בעת ובעונה אחת ויכולים להכריע את הכף לכאן או לכאן. כמאמר הגמרא בקידושין כמה דפיס קודם (דף מ עמוד ב): "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חצי חייב וחצי זכאי. עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט יח), בשביל חטא יחידי שחטא - אובד ממנו טובות הרבה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד כו', בשביל חטא יחידי שעשה זה - אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה". ההליכה במידה הבינונית, התודעה שאדם נמצא כל הזמן בכך מאזניים מעוין ויכול במעשה קל להכריע את עצמו ואת העולם כולו לכאן או לכאן, היא מנפלאות דרכי המחשבה היהודית ומוטיב מרכזי בימי הרחמים והסליחות. ראו דברינו [במאזניים לעלות](#) בראש השנה ועוד הרבה ניתן לכתוב על כך.

¹⁶ יהושע פרק ז פסוק יא, בחטא עכן שלקח מהשלל של יריחו שנאסר בחרם: "חטא ישראֵל וגם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וגם לָקְחוּ מִן הַחֶרֶם וגם גָּבְּוּ וגם כָּחֲשׂוּ וגם שָׁמְוּ בְּכִלְיָהֶם". ראו דברינו [עכן בפרשת מסעי](#).

¹⁷ תרגום: "זהו שאומרים בני אדם: הדס הנמצא בין הקוצים, הדס שמו והדס קוראים לו", היינו שטבעו של הישראלי לא משתנה גם כשהוא יורד ונמצא בחברה רעה. וכל שכן כשהא מנסה לחזור ולהידבק בחברת ההדסים, גם אם רק לרגע ופעם בשנה. וכבר נאמרו פירושים והסברים למאמר זה, ראו למשל פירוש כלי יקר שמות ג יא לענין גאולת ישראל ממצרים שם כל עם ישראל עבד עבודה זרה ולרגע כמעט ונטמע (דברינו [משכו וקחו לכם](#) בפרשת בא, [לקחת גוי מקרב גוי](#) בפרשת ואתחנן). ההדס בין הקוצים, מזכיר כמובן את הפסוק השושנה בין החוחים (שיר השירים ב ב). ולענין העברינות, ראו דברי ספר האורה חלק ב [קל דין עבריין: "עבריין שעבר על גזירת ציבור, אם לא נידוהו הציבור נמנה הוא למנין עשרה, וחייב בכל המצות, שכן נאמר בעקב: חטא ישראל [יהושע ז יא]". ושחיטתו כשרה (חולין יז ע"א, וברא"ש שם). ובשולחן ערוך הרב אורח חיים הלכות ברכות השחר סימן נה: "עבריין שעבר על גזירת הציבור שגזרו בנידוי וחרם או שעבר עבירה שנתחייב עליה נידוי מצטרף למנין עשרה לכל דבר שבקדושה שנאמר בעקב: חטא ישראל - אף על פי שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוא עומד ולא יצא מכלל ישראל".

¹⁸ ראו גם מסכת נדה יג ע"ב: "המקשה עצמו לדעת ... נקרא עבריין". אלה אגב שני האזכורים היחידים בתלמוד של המילה "עבריין" (הביטוי היותר שכיח הוא עוברי עבירה ופושע ורשע כפי שראינו). הרי לנו שגם מי שעובר על איסורי דרבנן (חכמים) ועושה מעשה בינו לבין עצמו בצנעה, נקרא עבריין. ראו גם רש"י בפירושו לישעיהו א כח שמבדיל בין פושעים לעבריניים ובניגוד מסוים לדרך בה הלכנו עד כאן, אומר: "פושעים - מורדים והעובדים לעכו"ם; וחטאים - אלו עבריניים העוברים על שאר איסורין". אם כך, אז אולי כולנו עבריניים וההכרזה "להתפלל עם העבריניים" חלה גם על מתפללי הקהילה הקבועים ולא רק על המזדמנים במיוחד ליום הכיפורים. הקריאה היא פנימה, לקהילה האורגנית, ואגב אורחא אנו מזכים "בהפוכה" את כל מי שבא בשערי בית הכנסת ביום הכיפורים. מזדמנים אלה, מזכים אותנו בכך שהם משלמים את האגודה האחת ומונעים מאיתנו לעבור על "לא תתגודד". ולמדקדקים במצוות ועבירות, יש לומר שכולנו עבריניים העוברים לפניו כבני מרון ביום הדין, כולנו "רשעים גמורים", כולנו "צדיקים גמורים", ונכון מכל "כולנו בינוניים". כולנו מייחלים לסליחה ומחילה ולהתחלה חדשה.

ותטיב לנו החתימה¹⁹
מחלקי המים²⁰

¹⁹ חותני הרב יוסף יהודה ריינר ע"ה היה מקפיד לאחל גמר חתימה טובה לכל אדם לאחר תפילת שחרים של ראש השנה, שכן אדם דן את חברו לכף זכות שהוא מהצדיקים שכבר נכתבו לחיים וחסרה רק החתימה. אבל את עצמו, יש לאדם לדון כבינוני ולבקש כתיבה עד תפילת נעילה כנכתב במחזורים וסידורי התפילה.

²⁰ מים המותרים לשתייה מלוא לוגמיו גם ביום הכיפורים.